

tivní. Jsou to ale vždy jen věci, hmotné předměty, které jsou výsledkem lidského bádání, činnosti. A citové pouto k přírodě tu někdy chybí...

Tak sbírám plastovou láhev a jinou pohozenou veteš z ohniště a loučím se s virtuálním světem mého pradědečka Františka Mařince, s krajinou, kterou možná už nikdy neuvidím...a trochu se obávám, jak bude vypadat fotografie z roku 2040. Vlastně... proč se obávám? Bude to obrázek, který jako zrcadlo odrazí naši, moji a vaši, míru zodpovednosti a úcty k prírodě.“

Z eseje *Udržíme panely? od Petra Ondrejku, ktorý momentálne študuje na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej Univerzity v Brne:*

„Žijem v jednej z 650 tisíc domácností na Slovensku, zasadených v *kultúrnej krajine* panelových sídlisk. Málokto si pod pojmom kultúrnej dedičstvo pred-

staví unifikované, monotónne rady panelových monolitov. Z hľadiska zásahov do prírodnej a kultúrnej krajiny patria ale práve tieto obytné štruktúry k fyzicky najmohutnejším pozostatkom minulého zriadenia. Ich tienisté stránky sú dobre známe (hoci niekedy zaťažené nepresnosťami a mýtmi) – z pohľadu funkčného, sociálneho, estetického či environmentálneho sú ďaleko od ideálneho stavu.

Pokiaľ teda túto krajinu nepovažujeme za vzácne dedičstvo hodné konzervácie, vyvstáva úloha jej regenerácie v súlade so zásadami trvalo udržateľného rozvoja. Ako sa doteraz, po vyše dvadsiatich rokoch od konca socialistického režimu či desiatich od vzniku Európskeho dohovoru o krajine, Slovensko vysporiadalo s touto výzvou? Aké zmeny sú potrebné a prečo? ... Konečným cieľom je premena sídliska-spálne na zdravú, spravodlivú a úspornú

mestskú časť. Inak hrozí jeho sociálna degradácia, extrémnym príkladom je košické ghetto Luník IX. Súčasní obyvatelia majú vzťah k svojim súkromným bunkám, ale z okna by niekedy radšej nevideli. Lokálpatrioti sú hrdí na historické jadrá svojich miest, na okolitú prírodu, ale k ich sídlisku ich viaže slabé puto. Za takéhoto stavu pri prvej príležitosti rozšíria počty obyvateľov prímestských zón a prispejú k „rozliezaniu sa“ mesta do krajiny. Regenerácia panelových sídlisk je preto jedinečná možnosť obmedziť suburbanizáciu, extenzívny rast miest, vytvárajúci životný štýl závislý od automobilovej dopravy.“

Prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Spoločnosť pre trvalo udržateľný život na Slovensku a Geografický ústav Slovenskej akadémie vied, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, geoghuba@saoba.sk

Šesť stupňov – čítanie o svete našich detí

Mark Lynas: *Šesť stupňov – O našej budúcnosti na horúcejšej Zemi*. Preložil Marián Šumšala. Bratislava : Ing. Marián Šumšala, 2009, ISBN 978-80-970077-8-2

Nie raz v dejinách úroveň vedeckého poznania výrazne predstihla úroveň poznania verejnosti a vládnuccich elít. Rozširujúce sa nožnice medzi tým, čo ľudstvo ako celok vie a tým, čoho si je vedomý priemerný občan tejto planéty, sa na sklonku 20. a v prvej dekáde 21. storočia stali univerzálnym fenoménom zasahujúcim snáď bez výnimky všetky odvetvia prírodných,

ale pravdepodobne aj spoločenských vied.

V mnohých prípadoch je tento „gap“ v poznaní vedcov a v poznaní verejnosti z hľadiska vývoja spoločnosti viac-menej neutrálny a neškodný. Sú však situácie, v ktorých sa neznalosť verejnosti a decíznych elít javí ako vážny problém. Vtedy sa naliehavou úlohou vedcov stáva výrazné zlepšenie komunikácie výsledkov vedeckého poznania smerom von zo slonovinových veží akadémií a univerzít a stránok karentovaných časopisov. Takáto potreba existuje v mnohých oblastiach vedy, ale snáď nikde inde nie je z hľadiska perspektív ľudstva a biosféry naliehavejšia, ako vo vedách o Zemi a zvlášť o jej klíme. Praktickou otázkou je, kto na to dá grant a kto z kolegov a akademických inštitúcií uzná, že fundovane a rýchlo komunikovať významné

vedecké poznatky širokej verejnosti je zásadne dôležitá vedecká práca, rovnocenná s publikovaním v uznávanej odbornej tlači?

Keď koncentrácia CO₂ v atmosfére Zeme naposledy dosahovala úroveň porovnateľnú s dnešnou – 360 až 400 ppm CO₂ počas pliocénu pred 3 až 15 miliónmi rokov – hladina svetového oceánu bola o približne 25 metrov vyššia ako dnes. Keď bola teplota Zeme naposledy počas Ęmskej medziľadovej doby pred 120 tisícimi rokmi o zhruba 1 stupeň nad dnešným priemerom, bola hladina oceánu vyššia o 4 až 6 metrov. Ešte dramatickejšie sú čísla ilustrujúce veľké topenie ľadovcov pri prechode z poslednej doby ľadovej k dnešnej klíme: roztopené pevninské ľadovce Európy a Ameriky zdvihli hladiny oceánov o 110 metrov a po mnoho storočí stúpala hladina oceánov rých-

lostou 4 – 5 metrov za storočie. Jeden meter každých 20 – 25 rokov.

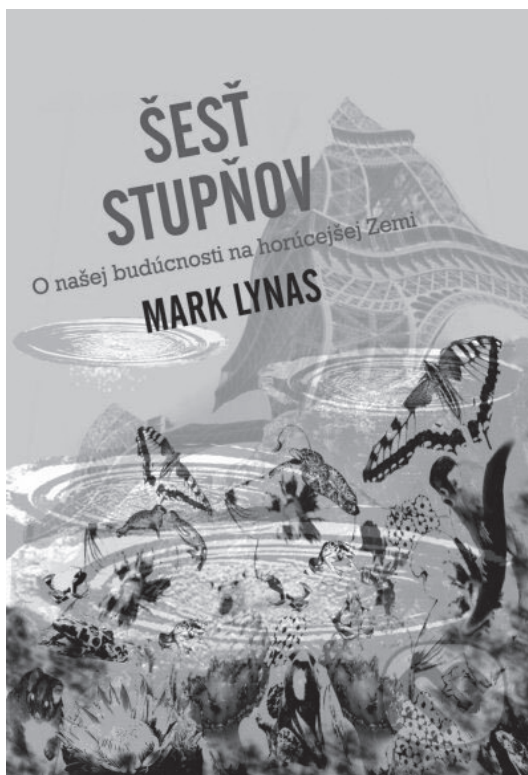
Toto sú niektoré paleoklimatologické údaje, ktoré ilustrujú klimatické parametre Zeme v jej celkom nedávnej minulosti. Napriek ich zásadnému významu pre možné scenáre toho, čo čaká ľudstvo v 21. storočí – povedané inak, čo čaká naše dcéry a synov, vnukov a vnučky – sú tieto poznatky vedy väčšine občanov aj politikov neznáme. Odpoveď na otázku aká bude klimatická budúcnosť planéty, jej regiónov, ekosystémov a druhov mapuje a sprístupňuje verejnosti ocenená kniha britského autora Marka Lynasa *Šesť stupňov* (Six Degrees – Our Future on a Hotter Planet, Harper Collins Publishers, 2009), dostupná slovenskému a českému čitateľovi v preklade Mariána Šumšalu.

Autor v knižniciach Oxfordu preštudoval stovky vedeckých prác používajúcich rozličné analytické metódy, matematické modely a skúmajúce dôsledky otepľovania klímy v rozličných oblastiach Zeme a podľa rôznych scenárov otepľovania. Urobí zmysluplnú syntézu z obrovského objemu tak nesúrodého materiálu vyžadovalo mimoriadne úsilie s rizikom veľmi neistého výsledku. Markovi Lynasovi možno zagratulovať k výslednému dielu, ktoré rozhodne stojí za prečítanie.

Kniha je logicky štruktúrovaná do kapitol s lakonickými názvami: Jeden stupeň. Dva stupne. Tri stupne. Štyri stupne... Každá kapitola je vybavená poznámkami, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v zdrojoch. Je v povahe nášho poznania, že čím vyšší stupeň oteplenia zvažujeme, tým hmlistejší je obraz pomerov na Zemi, ktorý kniha ponúka. Prečo je stupňov len šesť? Lebo na 5,8 (5,8 až 7,7 – treba dodať pre úplnosť) stupňov Celzia odhaduje možné priemerné oteplenie klímy jeden zo scenárov IPCC (Medzivládneho panelu pre klimatickú zmenu). Na šesť stupňov sa môžeme pozrieť aj z opačnej perspektívy. O šesť stupňov bol svet chladnejší pred zhruba 20 tisícmi rokmi, na konci posledného glaciálu. Poľsko (alebo

Kanadu) vtedy pokrývala kilometre hrubá vrstva ľadu a tundrami dnešného Slovenska, Moravy a Čiech duli mrazivé vetry. Keď v nasledujúcich mileniách európsky kontinentálny ľadovec ustúpil na sever, pásli sa stáda mamutov na dne dnešného Severného mora a rozštiepenie Laurentidského a Kordillerského ľadovca otvorilo ľadový priesmyk pre poslednú veľkú migráciu nášho druhu, ktorá viedla k zaľudneniu Ameriky.

Či sa klíma Zeme ohreje o šesť alebo o viac stupňov, alebo sa otep-

ľovanie zastaví pri nižšej teplote, dnes spoľahlivo nevieme, tak ako nevieme ani to, ako rýchlo sa planéta bude ohrievať. Na sklonku r. 2010 už s istotou hraničí poznanie, že globálnemu otepleniu o 2 stupne nielenže nezabránilme, ale že ho na vlastnej koži zažijú dnes žijúce generácie. Na teplejší svet je už „zasiate“ a delí nás od neho zrejme len tepelná zotrvačnosť Zeme. Pozrime sa teda na medzitulky kapitoly Jeden stupeň: Spiaca

púšť Ameriky. Žiarivý kopec Afriky. Rieky duchov na Sahare. Vyprahnutá Amazonka. Arktické topenie začína. Nebezpečenstvo v Alpách. Varovanie pred hurikánmi v južnom Atlantiku. A v kapitole Dva stupne narazíte na tieto: Vysmädnuté čínske mestá. Ortuť stúpa v Európe. Stredomorská slnečná páľa. Posledné útočisko ľadového medveda. Tiché leto...

Mark Lynas dokončoval svoju knihu v dňoch, keď Barak Obama zvíťazil v prezidentských voľbách v USA. Boli to dni nádeje, keď mnohí dúfali, že v USA končí doba temna a vystrieda ju éra zodpovednosti a spolupráce aj v oblasti klimatických zmien. Dnes vieme, že „najmocnejší muž sveta“ je príliš slabý, aby presadil seriózne záväzky znížiť americké emisie skleníkových plynov. Keď také záväzky neprijmú USA, neprijme ich ani druhý z tandemu najväčších ničiteľov klímy, Čína. Nádej na účinnú svetovú klimatickú politiku bola zabitá v Kodani. Rokovania v Cancúne v decembri 2010 boli už len labuťou piesňou za premárnenou šancou a figovým listom na zlyhanie celej generácie politických lídrov sveta. Ale môžu sa lídri rozhodovať inak, ak vedci zlyhávajú v komunikácii svojich zásadne dôležitých poznatkov?

Čo môže vo svete, v ktorom zlyhali demokratickí politici bohatého sveta, robiť zoči-voči globálnemu otepleniu jednotlivec? Nevedieť? Popierať? Rezignovať? Alebo konať, hoc aj v rámci svojich malých možností? Občan a otec malých detí Marián Šumšala sa rozhodol pre poslednú alternatívu. Nielenže knihu *Šesť stupňov* – varovanie pre nás všetkých – kvalitne preložil, ale ju aj na vlastné náklady vydal. Príklad hodný úcty, rešpektu a nasledovania.

MUDr. Juraj Mesík, Katedra rozvojových štúdií Prírodovedeckej fakulty Univerzity Palackého, Třída 17. listopadu 12, 771 46 Olomouc
mesik@changenet.sk